

LOB en studiesucces

Onderzoek naar de opbrengst van LOB op basis van de Startmonitor 2012-2013

Onderzoek in opdracht van de VO-Raad
Jules Warps

ResearchNed
september 2013

© 2013 ResearchNed Nijmegen in opdracht van VO-Raad. Alle rechten voorbehouden. Het is niet geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in publicaties zonder nauwkeurige bronvermelding.

Inhoudsopgave

1	Samenvatting	3
2	Inleiding	4
3	Onderzoeksopzet	5
3.1	Startmonitor	5
3.2	Specifieke vragen keuzebegeleiding vo	6
3.3	Analyse	6
4	Stand van zaken LOB	8
4.1	Individuele gesprekken	8
4.2	LOB-activiteiten	8
4.3	Plaats van LOB in programma	9
4.4	Thema's	10
4.5	Ouders	11
4.6	Motivatie voor studiekeuze toelichten	11
4.7	Oordeel leerlingen over hun LOB	12
5	LOB en studiesucces	14
5.1	Samenhang LOB met oordelen, binding en studiesucces	14
5.2	Studiesucces en studieuitval na specifieke LOB-activiteiten	17
5.3	Studiesucces en studieuitval na combinaties van LOB-activiteiten	17
5.4	Conclusie	20
Bijlage A	Uitgebreide tabellen uit hoofdstuk 4	21

1 Samenvatting

Op verzoek van de VO-Raad heeft ResearchNed een onderzoek uitgevoerd naar de stand van zaken en naar de effecten van loopbaanoriëntatie en begeleiding (LOB) in havo en vwo. Daartoe is een serie vragen over LOB toegevoegd aan de Startmonitor, het landelijke eerstejaaronderzoek in hbo en wo.

In de eerste plaats is in kaart gebracht welke LOB-activiteiten leerlingen in het vo krijgen aangeboden. In de tweede plaats is de opbrengst van LOB onderzocht door na te gaan of er een samenhang bestaat tussen enerzijds de aangeboden LOB-activiteiten en anderzijds de tevredenheid van studenten over hun keuzebegeleiding, het als intensief ervaren van de keuzebegeleiding, de 'binding' van studenten met hun gekozen opleiding en tenslotte het studiesucces in de gekozen opleiding.

Voor de meeste LOB-activiteiten en -accenten in dit onderzoek geldt dat ze positief samenhangen met de tevredenheid van leerlingen over hun keuzebegeleiding en met het zich intensief begeleid voelen. Een positief verband met de binding van studenten met hun nieuwe opleiding en met studiesucces in de opleiding wordt bij minder LOB-activiteiten gevonden.

Indien we ons beperken tot de LOB-activiteiten die daadwerkelijk samenhangen met een succesvolle studiekeuze, dan levert het onderzoek de volgende aanbevelingen op.

- Begin op tijd met het aanbieden van LOB-activiteiten, dat wil zeggen niet pas in de laatste twee leerjaren maar één of twee jaar daarvoor.
- Biedt leerlingen individuele gesprekken aan in het kader van de studiekeuzebegeleiding – bij voorkeur meerdere gesprekken door de jaren heen. Deze gesprekken kunnen door de decaan of mentor worden gevoerd.
- Een vast onderdeel van de LOB is in ieder geval algemene voorlichting over het hoger onderwijs, studiefinanciering, opleidingen en beroepen. Het is aan te bevelen daar ook gastsprekers voor uit te nodigen.
- Betrek de ouders bij de studiekeuzebegeleiding, minimaal voor een informatiebijeenkomst.
- Laat leerlingen aan het eind van havo of vwo hun motivatie voor hun studiekeuze op school toelichten.
- Besteed in de keuzebegeleiding aandacht aan vervolgcities die leerlingen kunnen ondernemen om zich zelfstandig verder te oriënteren.

Het verschil tussen het wel en niet aanbieden van deze afzonderlijke LOB-componenten blijkt telkens meerdere procenten in uitval te schelen. Bovendien blijkt uit het onderzoek dat het aanbieden van een combinatie van deze activiteiten nog grotere winst in studiesucces kan opleveren. De uitval in de totale onderzoeksgroep is 28 procent – ook bij leerlingen van scholen die al een deel van de LOB-activiteiten aanbieden. Door een weloverwogen breder pakket samen te stellen van meerdere LOB-activiteiten is het mogelijk die reguliere uitval met bijna een derde te verminderen.

Hieruit blijkt enerzijds dat een complete LOB geen garantie kan zijn voor een succesvolle studiekeuze, want zelfs in het ideale geval valt nog steeds een vijfde van alle nieuwe studenten in het eerste jaar uit. Het maken van een succesvolle studiekeuze is natuurlijk ook een proces waarin veel meer factoren een rol spelen dan alleen de LOB. Maar anderzijds blijkt uit de afname van de uitval met een derde dat ook voor scholen die al het een en ander doen aan LOB, het duidelijk loont om er toch nog een schepje bovenop te doen.

2 Inleiding

In het landelijke eerstejaaronderzoek de Startmonitor kwamen de afgelopen jaren diverse kenmerken van succesvolle studiekezers aan het licht, die te maken hebben met hun vo-verleden. Studenten die na het eerste studiejaar doorgaan met hun opleiding en dus niet stoppen of switchen, blijken onder andere hogere cijfers te hebben gehaald in havo of vwo, hebben minder vaak een jaar overgedaan, hebben minder vaak spijt van hun profielkeuze en hebben in het vo meer tijd aan hun studie besteed en meer inzet getoond.

Wat de begeleiding door de school bij de studiekeuze betreft, was tot dusver alleen geconstateerd dat succesvolle studiekezers zich aan het eind van het vo beter begeleid voelden in hun studiekeuze. Maar wat deze begeleiding door de school concreet had ingehouden, was nog nauwelijks in kaart gebracht.

Op verzoek van de VO-Raad worden daarom in dit rapport de LOB-activiteiten in havo en vwo onderzocht met behulp van diezelfde Startmonitor. In de eerste plaats wordt in kaart gebracht welke LOB-activiteiten in het vo leerlingen – in hun eigen beleving – kregen aangeboden. Vervolgens gaan we na of we verbanden kunnen ontdekken tussen enerzijds de aangeboden LOB-activiteiten en anderzijds de studiekeuze en studieuitval in het hoger onderwijs.

Om dit onderzoek mogelijk te maken is een serie vragen over de keuzebegeleiding in het vo toegevoegd aan de Startmonitor in studiejaar 2012-2013. De antwoorden op deze vragen zijn vervolgens geanalyseerd in samenhang met al bestaande onderdelen van de Startmonitor.

3 Onderzoeksopzet

Omdat in dit project wordt aangesloten bij het al bestaande onderzoek de Startmonitor, volgt hieronder eerst een toelichting daarop. Vervolgens zetten we uiteen hoe door het toevoegen van gerichte vragen over LOB aan de Startmonitor analyses mogelijk zijn gemaakt, die antwoord geven op de onderzoeksvragen van de VO-Raad.

3.1 Startmonitor

De Startmonitor is een landelijk onderzoek dat instromende studenten in het hoger onderwijs volgt vanaf hun entree in hbo of wo tot aan het einde van het eerste studiejaar. De Startmonitor brengt het voorlichtinggebruik en studiekeuzeproces in kaart en inventariseert hoe studenten 'landen' in hun opleiding en of hun eerste jaar naar tevredenheid verloopt. De Startmonitor wil vooral in het proces van studiekeuze en in de start en integratie van studenten in hun opleiding de determinanten opsporen van studiesucces en studieuitval in het eerste studiejaar. De Startmonitor wordt jaarlijks uitgevoerd vanaf het studiejaar 2008-2009.

Om het entreeproces goed in kaart te kunnen brengen worden studenten met de Startmonitor gevolgd van begin tot eind van hun eerste studiejaar en worden de gegevens verzameld op drie momenten:

- De start van het studiejaar (september-oktober).
- Na enkele maanden studie (december-januari)
- Het einde van het eerste studiejaar (juni-juli)

De Startmonitor bestaat uit een aantal modules die volgens het onderstaande schema worden aangeboden in de drie verschillende enquêtes. Enkele modules worden meerdere malen aangeboden. Redenen voor uitval worden zowel in december als in juni gevraagd en 'binding' wordt in alle drie enquêtes aangeboden.

September-oktober:	December-januari:	Juni-juli:
Keuzeproces & verwachtingen	Integratie na enkele maanden studie	Opmaken van balans na één jaar studie
<ul style="list-style-type: none"> • Achtergrondgegevens • Studiekeuze en voorlichtinggebruik • Studiehouding/prestaties in vooropleiding • Verwachtingen • Binding met opleiding	<ul style="list-style-type: none"> • Aansluiting • Studiegedrag en inzet • Integratie • Binding • Uitval (indien van toepassing)	<ul style="list-style-type: none"> • Studievoortgang • Waardering • Inkomsten en leenmotieven • Binding • Uitval (indien van toepassing) • Waarom juist doorgaan?

De steekproef voor de landelijke Startmonitor wordt getrokken uit de vooraanmeldingsgegevens in de eerste week van september (week 36) bij de start van het nieuwe studiejaar. Deze vooraanmeldingsgegevens worden (uiteeraard geanonimiseerd) aangeleverd door DUO, die na de steekproeftrekking ook zorg draagt voor verzending van de uitnodigingen voor de eerste enquête in september. Deze eerste uitnodiging vindt schriftelijk plaats.

In de eerste enquête wordt respondenten gevraagd of zij bereid zijn om later in het studiejaar ook aan de tweede (december-januari) en derde (juni-juli) enquête deel te nemen en wordt hen gevraagd hun e-mailadres daartoe op te geven. De uitnodigingen voor de tweede en derde enquête vinden vervolgens via e-mail plaats.

3.2 Specifieke vragen keuzebegeleiding vo

De vraag van de VO-Raad was of er LOB-activiteiten van scholen zijn aan te wijzen, die aantoonbaar samenhangen met een goede studiekeuze. Onder een goede studiekeuze verstaan we hier, dat studenten na het eerste studiejaar nog steeds doorgaan met hun eerstgekozen studie en niet stoppen met studeren of omzwaaien naar een andere studie en/of instelling.

Doordat in de Startmonitor juist al uitgebreid wordt gevolgd welke studenten in hbo en wo uitvallen in hun eerste jaar en welke niet, konden hier eenvoudig vragen aan worden toegevoegd over de specifieke LOB-activiteiten die eerstejaars in hun vooropleiding kregen aangeboden. Vervolgens is getoetst of de studenten die goed terecht kwamen inderdaad vaker bepaalde activiteiten kregen aangeboden dan de studenten die na een jaar studie geswitcht of gestopt waren.

Aan studenten die rechtstreeks vanuit hun vooropleiding in het ho zijn begonnen werden de volgende vragen voorgelegd over de keuzebegeleiding in hun vooropleiding. Deze vragen zijn geformuleerd door de VO-Raad.

- Heb je een of meerdere individuele gesprekken gehad bij je oude school om jou te begeleiden bij je loopbaanoriëntatie en studiekeuze?
- Je hebt één of meer individuele gesprekken gehad bij je oude school om jou te begeleiden bij je loopbaanoriëntatie en studiekeuze. In welk schooljaar was dat?
- Met wie heb je dit gesprek/deze gesprekken gehad?
- Welke activiteiten heeft jouw oude school georganiseerd in het kader van loopbaanoriëntatie en studiekeuze?
- In welk leerjaar heeft jouw school voor het eerst aandacht besteed aan loopbaanoriëntatie en studiekeuze?
- Wat vond je van het moment waarop jouw school voor het eerst aandacht besteedde aan loopbaanoriëntatie en studiekeuze?
- In welke uren in het lesrooster heeft jouw oude school aandacht besteed aan loopbaanoriëntatie en studiekeuze?
- Op welke thema's lag in jouw oude school de meeste nadruk bij de gesprekken en/of andere activiteiten rondom loopbaanoriëntatie en studiekeuze?
- Terugkijkend, aan welke activiteit rondom loopbaanoriëntatie en studiekeuze binnen jouw oude school heb je het meeste gehad?
- Heeft je oude school jouw ouders/verzorgers betrokken bij de activiteiten rondom loopbaanoriëntatie en studiekeuze?
- Heb je aan het eind van je vooropleiding je motivatie voor je opleidings- en instellingskeuze op school toegelicht, bijvoorbeeld in een gesprek met een decaan/docent of schriftelijk?
- Was het toelichten van je keuze op school verplicht?
- Vind je al met al dat je in je vooropleiding een intensieve studie- en beroepskeuzebegeleiding hebt gehad om tot een afgewogen keuze te komen?
- Ben je al met al tevreden over de studie- en beroepskeuzebegeleiding in je vooropleiding?

3.3 Analyse

Na de derde en laatste enquête in studiejaar 2012-2013 waren alle benodigde gegevens beschikbaar om de volgende analyses uit te kunnen voeren.

Beschrijvend:

1. Welke LOB-activiteiten worden aangeboden in het vo?
2. Aan welke activiteiten vinden studenten zelf dat zij het meeste hebben gehad?

Toetsend:

3. Welke LOB-activiteiten werden vaker of minder vaak aangeboden aan studenten die zich intensief en goed begeleid voelen?
4. Welke LOB-activiteiten werden vaker of minder vaak aangeboden aan studenten die bij de start van hun studie een sterkere binding aangeven met hun gekozen opleiding?
5. Welke LOB-activiteiten werden vaker of minder vaak aangeboden aan studenten die de juiste keuze maakten?

Binding

De laatste analyse – de samenhang tussen LOB en studieuitval – kon pas worden uitgevoerd nadat uit de tweede en derde enquête bekend werd welke eerstejaars uitvallen en welke doorgaan met hun opleiding. Gegevens over uitval waren na de eerste enquête nog niet beschikbaar, maar wel een gegeven dat in de Startmonitor de belangrijkste voorspeller is gebleken van studiesucces, namelijk 'binding' met de opleiding. Binding duidt in de Startmonitor op de overtuiging van studenten dat zij de juiste studie hebben gekozen en dat hun studie en de bijbehorende beroepen optimaal aansluiten bij hun interesse en hun capaciteiten. Na de eerste enquête zijn daarom wel al direct verbanden onderzocht tussen de genoten LOB-activiteiten en deze binding met de nieuwe opleiding, zodat deze in november 2012 konden worden gepresenteerd in de LOB Collegereeks 'Verdiepen en inspireren' van de VO-Raad. Deze conclusies en werden ook belicht in VO-Magazine

Tabellen

Bij deze analyses is het in principe van belang om ook enkele achtergrond- en schoolkenmerken te betrekken. Daarom is de inventarisatie van LOB-activiteiten telkens uitgewerkt voor havo en vwo, voor jongens en meisjes en voor hbo en wo.

Uit de resultaten blijken echter de verschillen tussen jongens en meisjes zeer gering, en blijken de gevonden verschillen tussen hbo- en wo-kiezers grotendeels gelijk te zijn aan de gevonden verschillen tussen havisten en vwo'ers. Daarom worden in het volgende hoofdstuk de resultaten telkens alleen besproken voor havo en vwo. De uitgebreide tabellen met man-vrouw en hbo-wo vindt u in de bijlage van dit rapport.

Significante¹ verschillen tussen de groepen (havo vs. vwo, man vs. vrouw, hbo vs. wo) worden in de tabellen aangegeven met vetgedrukte percentages.

---

¹ p<0,05

4 Stand van zaken LOB

In dit hoofdstuk beschrijven wij eerst welke LOB-activiteiten de studenten in het vo kregen aangeboden. Deze inventarisatie is gebaseerd op de antwoorden van een selectie van 14.049 eerstejaars studenten hbo en wo in september 2012, die rechtstreeks na havo of vwo aan hun studie begonnen zijn. Met andere woorden, dit hoofdstuk beschrijft de LOB-activiteiten die in de beleving van de leerlingen zijn aangeboden.

4.1 Individuele gesprekken

Ruim twee derde van de scholieren krijgt op enig moment een individueel gesprek op school over de studiekeuze (Tabel 1). Ruim de helft van deze groep heeft zelfs meerdere malen zo'n gesprek. Een significant verschil tussen havo en vwo is dat de havisten vaker geen gesprek of één gesprek krijgen en de vwo'ers vaker meerdere gesprekken.

Tabel 1 Heb je een of meerdere individuele gesprekken gehad bij je oude school om jou te begeleiden bij je loopbaanoriëntatie en studiekeuze? (%)

	Havo	Vwo	Totaal
Nee	33	30	31
Ja, één keer	31	27	29
Ja, meerdere keren	36	43	39

Als de scholieren een gesprek krijgen is dat meestal door de jaren heen of alleen in het laatste schooljaar (Tabel 2). Het komt maar weinig voor dat alleen een gesprek plaats vindt vóór het laatste schooljaar. Aansluitend bij het verschil tussen havo en vwo dat we vonden in Tabel 1, zien we hier dat de havisten vaker alleen in het eindexamenjaar een gesprek krijgen, terwijl de vwo'ers vaker gesprekken krijgen door de jaren heen.

Tabel 2 In welk schooljaar heb je een of meerdere individuele gesprekken gehad bij je oude school? (% t.o.v. totale groep; n.b. 31% kreeg geen gesprek)

	Havo	Vwo	Totaal
Alleen in het laatste schooljaar	32	25	29
Alleen vóór het laatste schooljaar	6	7	6
Door de jaren heen	29	38	33

Persoonlijke gesprekken voor de keuzebegeleiding worden meestal gevoerd door de decaan (57%) en ook vaak door de mentor (40%). Slechts ongeveer één op de tien scholieren voert zo'n gesprek met een vakdocent. Zowel gesprekken met een decaan als met een mentor komen iets vaker voor in het vwo.

Tabel 3 Met wie heb je dit gesprek / deze gesprekken gehad? (% t.o.v. totale groep)

	Havo	Vwo	Totaal
Met de decaan	55	59	57
Met de mentor	39	41	40
Met een vakdocent	11	11	11
Met iemand anders	2	2	2

4.2 LOB-activiteiten

In Tabel 4 geven we een overzicht van de activiteiten die de scholieren naar eigen zeggen kregen aangeboden in hun vooropleiding. De gesprekken uit de voorgaande paragraaf zijn hier ook opnieuw weergegeven samen met de andere activiteiten.

Zoals viel te verwachten wordt algemene voorlichting over hoger onderwijs en studiefinanciering het vaakst door scholieren aangekruist (61%), gevolgd door het gesprek met de decaan dat we in de voorgaande tabellen al tegenkwamen (57%). Ook heeft ruim de helft van de scholieren – al dan niet online – een interesse- of competentietest gedaan en voorlichting over opleidingen en beroepen gekregen van gastsprekers op school. Iets minder vaak wordt die voorlichting gegeven door de school zonder gastsprekers. Ruim vier op de tien leerlingen heeft met de school een bezoek gebracht aan een onderwijsinstelling of bedrijf.

Vergelijken we de havisten en de vwo'ers, dan valt op dat de vwo'ers naar eigen zeggen diverse activiteiten vaker kregen aangeboden dan havisten. Alleen het aanwenden van het profielwerkstuk of een stage om zich te oriënteren op de studiekeuze, vinden we vaker bij de havisten.

Een opmerkelijk verschil tussen jongens en meisjes dat we hier toch aanhalen, is dat meisjes veel vaker een interesse- of competentietest hebben gedaan (59% tegen 49%; zie Tabel 25 in de bijlage).

Tabel 4 Welke activiteiten heeft jouw oude school georganiseerd in het kader van loopbaanoriëntatie en studiekeuze? (%)

	Havo	Vwo	Totaal
Algemene voorlichting over ho en studiefinanciering	59	64	61
Individueel gesprek met decaan	55	59	57
(Online) interesse- of competentietest	51	58	54
Voorlichting opleidingen en beroepen: gastsprekers	47	59	53
Voorlichting opleidingen en beroepen: door school	46	46	46
Bezoek met school aan instellingen/bedrijven	45	43	44
Individueel gesprek met mentor	39	41	40
Profielwerkstuk of stage gebruikt voor oriëntatie	30	24	27
Individueel gesprek met vakdocent	11	11	11
Speciale trainingen (bv. aanpak studiekeuze)	9	8	8
Individueel gesprek met iemand anders	2	2	2
Anders	4	4	4

4.3 Plaats van LOB in programma

In deze paragraaf gaan we na wanneer de LOB-activiteiten worden aangeboden, dat wil zeggen zowel het leerjaar waarin de LOB begint als de uren in het rooster waarin het wordt aangeboden.

In Tabel 5 zien we in welke leerjaren volgens de leerlingen voor het eerst aandacht werd besteed aan loopbaanoriëntatie en studiekeuze. In de eerste twee leerjaren van havo en vwo vindt dit nog nauwelijks plaats, maar in de leerjaren 3 en 4 wordt er echt een begin gemaakt met de begeleiding. Opmerkelijk is alleen dat er weliswaar door havisten iets vaker wordt aangegeven dat de voorlichting in het derde jaar begint, maar dat het verschil met het vwo ook weer niet zo groot is – terwijl de havisten toch een jaar eerder tot een besluit moeten komen.

Tabel 5 In welk leerjaar heeft jouw school voor het eerst aandacht besteed aan loopbaanoriëntatie en studiekeuze? (%)

	Havo	Vwo	Totaal
Leerjaar 1	2	1	1
Leerjaar 2	4	2	3
Leerjaar 3	44	38	41
Leerjaar 4	41	41	41
Leerjaar 5	9	15	12
Leerjaar 6	n.v.t.	4	2

In Tabel 6 geven we de percentages uit Tabel 5 nogmaals weer, maar ditmaal zijn ze geordend vanaf het eindexamenjaar voor de havisten en vwo'ers, zodat duidelijker wordt hoe vroeg de LOB begint ten opzichte van het examenjaar. Op deze manier wordt duidelijk dat de begeleiding voor vwo'ers veel vroeger begint voor hun keuzemoment dan voor havisten. Weliswaar is het niet onlogisch dat de start van LOB grotendeels gelijktijdig begint in havo en vwo – per slot van rekening moeten zij ook gelijktijdig worden begeleid in het maken van hun profielkeuze aan het eind van leerjaar 3 – maar het resultaat is wel dat havisten minder tijd hebben voor het kiezen van hun vervolgopleiding vanaf het begin van de LOB.

Tabel 6 In welk leerjaar heeft jouw school voor het eerst aandacht besteed aan loopbaanoriëntatie en studiekeuze? (%) – Teruggerekend vanaf het eindexamenjaar.

	Havo	Vwo	Totaal
1-vwo	n.v.t.	1	0
1-havo / 2-vwo	2	2	2
2-havo / 3-vwo	4	38	20
3-havo / 4-vwo	44	41	43
4-havo / 5-vwo	41	15	29
Examenjaar 5-havo / 6-vwo	9	4	7

Gelukkig vindt het merendeel van de studenten (70%) dat hun oude school precies op tijd begon aan de loopbaanoriëntatie (Tabel 7). Iets minder dan een vijfde vindt zelfs dat de school te vroeg begon en slechts één op acht vindt dat de school te laat begon.

Wel zien we hier dat de havisten vaker vinden dat de school te laat begon (14%) dan de vwo'ers (9%) – wat niet vreemd is gezien het beeld in de voorgaande Tabel 6.

Tabel 7 Wat vond je van het moment waarop jouw school voor het eerst aandacht besteedde aan loopbaanoriëntatie en studiekeuze? (%)

	Havo	Vwo	Totaal
Te vroeg	17	19	18
Precies op tijd	69	72	70
Te laat	14	9	12

In Tabel 8 zien we tenslotte dat loopbaanoriëntatie in het lesrooster het vaakst aan de orde komt tijdens de mentoruren en buiten de lesuren om. In de 'normale' lessen wordt veel minder vaak aandacht besteed aan LOB. Het grootste verschil tussen havo en vwo is hier dat de vwo'ers veel vaker LOB kregen buiten de lesuren om en ook vaker tijdens de normale lessen, maar iets minder vaak tijdens de mentoruren.

Tabel 8 In welke uren in het lesrooster heeft jouw school aandacht besteed aan loopbaanoriëntatie en studiekeuze? (%)

	Havo	Vwo	Totaal
Tijdens de normale lessen	22	27	25
Tijdens mentoruren	71	67	69
Buiten de lesuren om	48	59	53
Anders	6	5	6

4.4 Thema's

Vo-scholen kunnen op verschillende thema's nadruk leggen in hun LOB-pakket. Wil de school bijvoorbeeld vooral veel informatie geven over opleidingen en beroepen, of wil zij de leerlingen leren hoe zij zich zelfstandig kunnen oriënteren en/of hun omgeving kunnen inschakelen bij hun studiekeuzeproces.

In Tabel 9 zien we op welke thema's volgens de respondenten de meeste nadruk werd gelegd. In de enquête kon worden aangegeven welk thema de meeste nadruk kreeg (3 punten), welk thema de op één na meeste nadruk (2 punten) en welk thema de op twee na meeste nadruk (1 punt). De overige twee thema's kregen geen punten. In de tabel is weergegeven hoeveel punten de voorgelegde thema's gemiddeld van de respondenten kregen (minimum is 0, maximum is 3).

Het vaakst blijkt de nadruk te liggen op de eigen motieven en ambities en op de eigen kwaliteiten en talenten van leerlingen. Veel minder nadruk krijgen de acties om zich zelfstandig of met hulp van de omgeving te oriënteren. Het beeld van beroepen en opleiding zit daar tussenin.

Vergelijken we weer de havisten en vwo'ers, dan lag bij de LOB in de havo wat vaker de nadruk op het beeld van beroepen en opleidingen en het inschakelen van de omgeving, terwijl in het vwo vaker nadruk lag op eigen motieven en ambities en eigen kwaliteiten en op de vervolgcacties om je zelfstandig te oriënteren.

Tabel 9 Op welke thema's lag de meeste nadruk bij de activiteiten rondom loopbaanoriëntatie en studiekeuze?

	Havo	Vwo	Totaal
Eigen motieven en ambities	1,45	1,63	1,54
Eigen kwaliteiten, talenten	1,38	1,47	1,43
Beeld van beroepen en opleidingen	1,19	1,08	1,14
Vervolgacties om zelfstandig verder te oriënteren	0,73	0,89	0,81
Hoe omgeving inschakelen bij studiekeuzeprocess	0,62	0,53	0,57

4.5 Ouders

In een derde van de gevallen heeft de school de ouders van leerlingen niet betrokken bij de loopbaanoriëntatie. Bij de twee derde waar dat wel gebeurde werden in bijna alle gevallen de ouders in ieder geval uitgenodigd voor een ouderavond of informatiebijeenkomst over de studiekeuze – in het vwo nog iets vaker dan in de havo. Andere vormen van ouderbetrokkenheid komen veel minder voor. Slechts in 17 procent van de gevallen werd ouders toegelicht hoe zij kunnen helpen bij de loopbaankeuze van zoon of dochter.

Tabel 10 Heeft je oude school jouw ouders/verzorgers betrokken bij de activiteiten rondom loopbaanoriëntatie en studiekeuze? (%)

	Havo	Vwo	Totaal
Uitgenodigd voor ouderavond/informatiebijeenkomst	56	59	57
Toegelicht hoe zij konden helpen bij loopbaankeuzes	18	17	17
Specifiek informatiemateriaal voor ouders over loopbaankeuzes	12	11	12
Actief betrokken bij voorlichting (bv. als gastspreker)	8	8	8
Op een andere manier betrokken	2	2	2
Niet betrokken.	34	32	33

4.6 Motivatie voor studiekeuze toelichten

Een mogelijk onderdeel van de keuzebegeleiding dat wel al vanaf 2008 in de Startmonitor wordt onderzocht, is of leerlingen aan het einde van hun vooropleiding de motivatie voor hun keuze op school moeten toelichten of verdedigen. Deze activiteit bleek samen te hangen met het maken van een juiste studiekeuze.

In Tabel 11 zien we dat slechts de helft van de studenten hun motivatie op school hebben toegelicht. Daar waar dat wel gebeurde, vond dat meestal mondeling plaats (39%) en veel minder vaak schriftelijk (17%).

Tabel 11 Heb je aan het eind van je vooropleiding je motivatie voor je opleidings- en instellingskeuze op school toegelicht? (%)

	Havo	Vwo	Totaal
Nee, ik heb mijn keuze niet toegelicht	51	51	51
Ja, ik heb mijn keuze mondeling toegelicht	39	38	39
Ja, ik heb mijn keuze schriftelijk toegelicht	17	17	17

Daar waar de motivatie op school is toegelicht, was dat in iets minder dan de helft van de gevallen verplicht – op het vwo iets vaker dan in de havo.

Tabel 12 Was het toelichten van je keuze op school verplicht? (%; indien keuze toegelicht)

	Havo	Vwo	Totaal
Nee, ik hoefde mijn keuze niet toe te lichten	55	58	57
Ja, het toelichten van mijn keuze was verplicht	45	42	43

4.7 Oordeel leerlingen over hun LOB

Aan het einde van dit hoofdstuk behandelen we tenslotte drie tabellen waaruit een oordeel van leerlingen blijkt over hun LOB. In Tabel 13 zien we eerst welke LOB-activiteit volgens de respondenten het nuttigst is geweest. Het vaakst wordt hier het individuele gesprek met een decaan genoemd, nipt gevolgd door voorlichting door gastsprekers over opleidingen en beroepen.

Indien we de percentages optellen voor de gesprekken met decanen, mentoren en vakdocenten, dan kunnen we concluderen dat een derde van de leerlingen een individueel gesprek het meest waardevol vond in de keuzebegeleiding.

Het grootste verschil tussen havo en vwo is dat vwo'ers vaker de gastsprekers het nuttigst vonden.

Tabel 13 Terugkijkend, aan welke activiteit rondom loopbaanoriëntatie en studiekeuze binnen jouw oude school heb je het meeste gehad? (%)

	Havo	Vwo	Totaal
Individueel begeleidingsgesprek met decaan	23	21	22
Voorlichting opleidingen en beroepen: gastsprekers	17	21	19
Algemene voorlichting over ho en studiefinanciering	13	15	14
(Online) interesse- of competentietest	11	10	11
Bezoek met school aan instellingen/bedrijven	11	10	10
Individueel begeleidingsgesprek met mentor	9	9	9
Voorlichting opleidingen en beroepen: door school	8	7	8
Profielwerkstuk of stage gebruikt voor oriëntatie	4	3	4
Individueel begeleidingsgesprek met vakdocent	3	3	3
Speciale trainingen (bv. aanpak studiekeuze)	1	0	1

Ook is de respondenten in het algemeen gevraagd of zij vinden of zij in hun vooropleiding een intensieve studie- en beroepskeuzebegeleiding hebben gehad (Tabel 14) en of zij hier al met al tevreden over zijn (Tabel 15).

Wat de intensiteit betreft vindt grofweg een derde van de studenten dat zij niet of weinig intensief zijn begeleid, vindt een derde dat zij juist intensief of zeer intensief zijn begeleid en zit een derde daar tussenin.

Wat de tevredenheid betreft is de helft van de studenten tevreden of zeer tevreden over de begeleiding. Tegelijkertijd zien we dat een vijfde van de studenten ontevreden of zeer ontevreden is over de studiekeuzebegeleiding.

Tabel 14 Vind je al met al dat je in je vooropleiding een intensieve studie- en beroepskeuzebegeleiding hebt gehad om tot een afgewogen keuze te komen? (%)

	Havo	Vwo	Totaal
niet/nauwelijks begeleid	12	10	11
weinig begeleid	21	23	22
niet veel en niet weinig begeleid	37	35	36
intensief begeleid	26	29	27
zeer intensief begeleid	4	3	4
Gemiddelde score op 5-puntsschaal	2,91	2,92	2,92

Tabel 15 Ben je al met al tevreden over de studie- en beroepskeuzebegeleiding in je vo-opleiding? (%)

	Havo	Vwo	Totaal
zeer ontevreden	5	5	5
ontevreden	16	17	16
niet tevreden en niet ontevreden	29	28	29
tevreden	37	38	37
zeer tevreden	14	12	13
Gemiddelde score op 5-puntsschaal	3,39	3,37	3,38

Tenslotte tonen we in de laatste tabel van dit hoofdstuk nog het verband tussen zich intensief begeleid voelen en tevredenheid over de keuzebegeleiding. In Tabel 16 zien we van studenten die zich niet of weinig intensief begeleid voelen en van studenten die zich intensief of zeer intensief begeleid voelen, hoe tevreden zij zijn over hun begeleiding.

Van de groep die zich intensief begeleid voelt, blijkt 89 procent ook tevreden te zijn over de begeleiding. Van de groep die zich niet of weinig intensief begeleid voelt, is slechts 33 procent tevreden. Kortom, de voor de hand liggende conclusie is dat studenten die zich intensief begeleid voelen ook vaker tevreden zijn over hun begeleiding.

Tabel 16 Tevredenheid over LOB afgezet tegen het zich niet of wel intensief begeleid voelen (kolom-%).

		LOB intensief	
		Laag	Hoog
Tevredenheid	Laag	67	11
LOB	Hoog	33	89

Toch blijkt tegelijkertijd dat intensieve begeleiding nog geen garantie geeft voor tevredenheid: van de intensief begeleide groep is 11 procent desondanks ontevreden. En ook hoeft begeleiding niet per definitie intensief te zijn, aangezien een derde van de niet-intensief begeleide groep nog steeds tevreden is. Mogelijk gaat het er vooral om de juiste begeleiding aan te bieden. Welke LOB-activiteiten dat zijn, moet uit het hierna volgende hoofdstuk duidelijk worden.

5 LOB en studiesucces

In deze paragraaf vormen we ons een zo goed mogelijk beeld van de opbrengsten van de studie- en beroepskeuzebegeleiding. We doen dat door de samenhang te onderzoeken tussen de LOB-activiteiten die werden aangeboden en de volgende variabelen:

- Of studenten vinden dat zij intensief begeleid zijn
- De tevredenheid van studenten over hun LOB
- De binding van studenten met hun gekozen studie
- Of studenten doorgaan met hun studie na het 1^e jaar

De eerste drie analyses kunnen worden uitgevoerd met de gegevens van 14.049 havisten en vwo'ers die deelnamen aan de eerste enquête in september. De vierde en laatste analyse is alleen mogelijk met 4.375 havisten en vwo'ers waarvan na de derde enquête ook duidelijk is of zij doorgaan met de studie of dat zij stoppen of switchen.

De reden dat de samenhang wordt onderzocht tussen aangeboden LOB-activiteiten en binding, werd al kort omschreven in paragraaf 3.3. In eerder onderzoek met de Startmonitor is de binding van studenten met hun gekozen opleiding de sterkste voorspeller gebleken van studiesucces. Binding duidt in de Startmonitor op de overtuiging van studenten dat zij de juiste studie hebben gekozen en dat hun studie en de bijbehorende beroepen optimaal aansluiten bij hun interesse en hun capaciteiten.

5.1 Samenhang LOB met oordelen, binding en studiesucces

In Tabel 17 zijn de antwoorden van de havisten en vwo'ers weergegeven op dezelfde vragen over LOB die in het voorgaande hoofdstuk al besproken werden. Ditmaal worden de resultaten echter niet getoond naar vooropleiding, geslacht en type hoger onderwijs. In plaats daarvan geven we de scores weer van respondenten die laag en hoog scores op de ervaren intensiteit van de begeleiding, die laag en hoog scores op tevredenheid, die laag en hoog scores op het onderdeel 'binding' en die wel en niet uitvallen in het eerste studiejaar.

De tabel kan als volgt worden gelezen. In de eerste rijen is bijvoorbeeld te zien hoe studenten die laag scores op intensieve begeleiding, studenten die laag scores op tevredenheid over LOB en studenten die uitvallen in het eerste studiejaar, vaker hebben aangegeven dat zij géén individueel gesprek hebben gehad in het kader van LOB. Tussen studenten die laag en hoog scores op 'binding' werd geen significant verschil in het hebben van gesprekken gevonden.

Tegelijkertijd zien we dat studenten die hoog scores op intensiteit, studenten die hoog scores op tevredenheid en studenten die na het eerste studiejaar doorgaan met de gekozen opleiding, significant vaker aangegeven dat zij in het vo meer dan één gesprek hebben gehad.

Kortom, het voeren van een individueel gesprek en dan nog liefst meer dan een gesprek hangt blijkbaar positief samen met drie van onze vier beoogde effecten: intensiteit, tevredenheid en studiesucces.

Op vergelijkbare wijze zien we in de volgende rijen van de tabel dat het voeren van gesprekken door de jaren heen zelfs positief samenhangt met alle vier de beoogde effecten, dus ook met binding met de gekozen opleiding.

Tabel 17 Verbanden tussen LOB en intensiviteit, tevredenheid, binding en studieuitval (kolom-%).

	LOB intensief		Tevreden LOB		Binding		Studie-succes	
	Laag	Hoog	Laag	Hoog	Laag	Hoog	Valt uit	Gaat door
Individuele gesprekken gehad in kader van LOB?								
Geen gesprek	39	15	40	23	32	31	35	28
Eén gesprek	32	25	31	28	30	29	27	30
Meer dan één gesprek	30	60	29	49	39	40	38	42
In welk schooljaar gesprek in kader van LOB?								
Geen gesprek	39	15	40	23	32	31	35	28
Alleen in examenjaar	30	26	30	27	31	26	26	28
Alleen vóór examenjaar	7	5	7	6	6	7	7	6
Door de jaren heen	24	54	23	44	31	36	31	38
Welke activiteiten heeft school georganiseerd in het kader van LOB?								
Individueel gesprek met decaan	50	71	49	64	57	57	54	59
Individueel gesprek met mentor	32	57	30	49	38	42	37	43
Individueel gesprek met vakdocent	8	17	8	14	9	13	12	12
Individueel gesprek met iemand anders	1	3	1	2	2	2	2	2
Algemene voorlichting over ho en studiefinanciering	55	74	54	69	59	63	59	65
(Online) interesse- of competentietest	49	65	49	59	53	56	58	61
Voorlichting opleidingen en beroepen: gastsprekers	48	63	47	58	52	54	51	59
Voorlichting opleidingen en beroepen; door de school	40	60	38	55	44	49	44	44
Bezoek met school aan instellingen of bedrijven	40	52	40	47	43	45	45	46
Profielwerkstuk of stage gebruikt voor oriëntatie	23	36	23	32	25	30	30	25
Speciale trainingen (bv. aanpak studiekeuze)	6	13	6	11	8	9	11	8
Start van LOB								
Examenjaar - 4	1	3	1	2	2	2	1	2
Examenjaar - 3	18	24	18	22	19	20	21	27
Examenjaar - 2	40	48	41	45	42	44	41	43
Examenjaar - 1	32	22	32	26	30	28	32	24
Examenjaar	8	3	8	5	7	6	5	5
In welke uren in het lesrooster heeft school aandacht besteed aan LOB?								
Tijdens de normale lessen	24	27	23	26	25	25	23	25
Tijdens mentoruren	65	77	64	74	67	71	68	70
Buiten de lesuren om	52	56	51	55	53	53	56	58
Anders	5	7	6	6	5	6	7	7
Heeft school jouw ouders/verzorgers betrokken bij de activiteiten rondom LOB?								
Uitgenodigd voor ouderavond/informatiebijeenkomst	51	70	49	65	56	59	57	63
Specifiek informatiemateriaal voor ouders	8	19	8	15	11	12	13	11
Toegelicht hoe zij konden helpen bij loopbaankeuzes	13	25	13	21	16	18	16	17
Actief betrokken bij voorlichting (bv. gastspreker)	6	13	5	11	8	8	8	9
Op een andere manier betrokken.	2	2	2	2	2	2	3	2
Niet betrokken.	40	20	42	25	34	32	34	30
Motivatie voor keuze toegelicht op school?								
Keuze niet toegelicht	59	33	61	41	56	46	57	51
Keuze mondeling toegelicht	27	43	26	38	29	35	27	31
Keuze schriftelijk toegelicht	10	13	9	12	10	11	10	11
Keuze mondeling & schriftelijk toegelicht	4	12	4	9	5	8	6	8

	LOB intensief		Tevreden LOB		Binding		Studie-succes	
	Laag	Hoog	Laag	Hoog	Laag	Hoog	Valt uit	Gaat door
Motivatie voor keuze toegelicht op school?								
Keuze niet toegelicht	59	33	61	41	56	46	57	51
Keuze vrijwillig toegelicht	25	35	23	33	26	30	25	29
Keuze verplicht toegelicht	16	32	16	27	19	24	18	21
Nadruk op thema's in LOB (gemiddelden)								
Beeld van beroepen en opleidingen	1,12	1,19	1,12	1,16	1,14	1,14	1,17	1,07
Eigen kwaliteiten, talenten	1,36	1,57	1,31	1,53	1,38	1,47	1,46	1,49
Eigen motieven en ambities	1,47	1,68	1,44	1,63	1,50	1,57	1,60	1,67
Hoe omgeving inschakelen bij studiekeuzeproces	0,57	0,58	0,57	0,58	0,59	0,56	0,49	0,50
Vervolgacties om zelfstandig verder te oriënteren	0,81	0,80	0,82	0,79	0,82	0,79	0,77	0,88

Op deze manier kan voor alle LOB-activiteiten in de tabel worden afgelezen of zij vaker voorkomen bij de studenten met intensieve begeleiding, hoge tevredenheid, sterke binding en studiesucces in het eerste jaar. We zullen Tabel 17 hier niet volledig rij voor rij bespreken. In plaats daarvan is in Tabel 18 een vereenvoudigd overzicht gemaakt van LOB-activiteiten en accenten in LOB die positief samenhangen met de beoogde opbrengsten.

Tabel 18 Vereenvoudigd overzicht van LOB-activiteiten die positief samenhangen met intensiviteit, tevredenheid, binding en studieuitval.

	LOB intensief	Tevreden LOB	Binding	Studie-succes
Individueel gesprek, liefst meerdere	+	+		+
Gesprekken door de jaren heen	+	+	+	+
Individueel gesprek met decaan	+	+		+
Individueel gesprek met mentor	+	+	+	+
Individueel gesprek met vakdocent	+	+	+	
Algemene voorlichting over ho en studiefinanciering	+	+	+	+
Voorlichting opleidingen en beroepen: gastsprekers	+	+		+
Voorlichting opleidingen en beroepen; door de school	+	+	+	
Alle overige LOB-activiteiten	+	+		
LOB eerder beginnen in vo (niet pas laatste 2 jaren)	+	+		+
LOB tijdens de mentoruren	+	+	+	
Ouders betrekken bij LOB, min. informatiebijeenkomst	+	+		+
Motivatie voor keuze toelichten op school	+	+	+	+
Nadruk: Beeld van beroepen en opleidingen	+	+		
Nadruk: Eigen kwaliteiten, talenten	+	+	+	
Nadruk: Eigen motieven en ambities	+	+	+	
Nadruk: Vervolgacties om zelfstandig te oriënteren				+

Indien we ons beperken tot de LOB-activiteiten die samenhangen met *uitval vs. studiesucces* in het eerste studiejaar, dan leidt deze analyse tot de volgende aanbevelingen.

- Begin op tijd met het aanbieden van LOB-activiteiten, dat wil zeggen niet pas in de laatste twee leerjaren maar één of twee jaar daarvoor.
- Biedt leerlingen individuele gesprekken aan in het kader van de studiekeuzebegeleiding – bij voorkeur meerdere gesprekken door de jaren heen. Deze gesprekken kunnen door de decaan of mentor worden gevoerd.

- Een vast onderdeel van de LOB is in ieder geval algemene voorlichting over het hoger onderwijs, studiefinanciering, opleidingen en beroepen. Het is aan te bevelen daar ook gastsprekers voor uit te nodigen.
- Betrek de ouders bij de studiekeuzebegeleiding, minimaal voor een informatiebijeenkomst.
- Laat leerlingen aan het eind van havo of vwo hun motivatie voor hun studiekeuze toelichten.
- Besteed in de keuzebegeleiding aandacht aan vervolgcacties die leerlingen kunnen ondernemen om zich zelfstandig verder te oriënteren.

5.2 Studietoets en studietoets na specifieke LOB-activiteiten

Tabel 17 in de voorgaande paragraaf liet zien welke LOB-activiteiten vaker waren aangeboden aan onder andere studenten die de juiste keuze maken voor een ho-studie. Deze weergave maakt echter nog niet duidelijk hoeveel verschil het aanbieden van LOB-activiteiten nu precies maakt in termen van uitval vs. doorstuderen. Met andere woorden, hoeveel scheelt het voor hun studietoets als leerlingen een activiteit wel of niet krijgen aangeboden? Precies dit verschil is in Tabel 19 weergegeven voor de belangrijkste LOB-activiteiten en -kenmerken.

Tabel 19 Verschil in uitval tussen studenten die LOB-activiteiten wel en niet kregen aangeboden (rij-%)

		Studeert door	Valt uit
Individueel gesprek LOB	Niet	68	32
	Wel	74	26
Algemene voorlichting over ho en studiefinanciering	Niet	69	31
	Wel	74	26
Voorlichting opleidingen en beroepen: gastsprekers	Niet	69	31
	Wel	75	25
LOB begint in ...	2-havo / 3-vwo	77	23
	3-havo / 4-vwo	73	27
	4-havo / 5-vwo ²	67	33
Ouders bij LOB betrokken	Niet	70	30
	Wel	74	26
Motivatie voor keuze op school toegelicht	Niet	70	30
	Wel	75	25
Nadruk: Vervolgacties om zelfstandig te oriënteren	Niet	70	30
	Wel	74	26

Het verschil tussen het wel en niet aanbieden van de afzonderlijke activiteiten blijkt telkens enkele procenten in uitval te schelen, variërend van 4 procent verschil indien wel of niet de ouders worden betrokken of nadruk wordt gelegd op vervolgcacties voor zelfstandige oriëntatie tot zelfs 10 procent verschil tussen de groepen die al vroeg LOB kregen aangeboden (2-havo/3-vwo) en laat kregen aangeboden (4-havo/5-vwo).

5.3 Studietoets en studietoets na combinaties van LOB-activiteiten

Een volgende vraag is natuurlijk of studietoets nog sterker kan worden tegengegaan door meerdere activiteiten in de keuzebegeleiding te combineren, of dat het volstaat om uit de bovenstaande activiteiten de 'beste' te kiezen. Een eenvoudige manier om dit na te gaan is door te tellen hoeveel van de zeven belangrijke activiteiten uit Tabel 19 studenten kregen aangeboden.

- Minstens één individueel begeleidingsgesprek gevoerd (ongeacht met wie)

² De aantallen leerlingen die al vóór 2-havo/3-vwo of juist pas in het laatste jaar havo/vwo LOB krijgen aangeboden zijn dermate klein, dat deze jaren hier niet zijn opgenomen om een vertekend beeld te voorkomen.

- Al vroeg LOB gestart (d.w.z. uiterlijk in 3-havo/4-vwo)
- Ouders betrokken bij LOB (ongeacht hoe)
- Motivatie voor keuze toegelicht op school (mondeling en/of schriftelijk)
- Algemene voorlichting over ho en studiefinanciering
- Voorlichting opleidingen en beroepen door gastsprekers
- Nadruk in LOB op vervolgcities om zelfstandig te oriënteren

Vervolgens gaan we na hoeveel procent wel en niet succesvol een studie kiest. De uitkomsten staan in Tabel 20. Meteen valt hier op dat naarmate studenten meer activiteiten kregen aangeboden, zij vaker succesvol een studie kiezen.

Verder zien we nog dat de grootste groep vier van de zeven activiteiten krijgt aangeboden (n=1037). De groepen met heel weinig van deze zeven activiteiten of juist alle, zijn veel kleiner.

Tabel 20 Studiesucces en studieuitval bij combinaties van belangrijke LOB-activiteiten (rij-%)

	Studeert door	Valt uit	n
Totale groep	72	28	4375
Géén van de 7 activiteiten	55	45	115
1 activiteit	62	38	216
2 activiteiten	63	37	379
3 activiteiten	68	32	653
4 activiteiten	75	25	1037
5 activiteiten	75	25	964
6 activiteiten	77	23	738
7 activiteiten	80	20	273

In Tabel 20 wordt voorbij gegaan aan welke activiteiten precies worden gecombineerd. Het is in principe mogelijk dat de ene combinatie van bijvoorbeeld vijf activiteiten een lagere uitval oplevert dan een andere combinatie van vijf activiteiten – in theorie zou de uitval dan ook lager kunnen uitvallen dan de 20 procent uitval bij de combinatie van alle zeven activiteiten. Helaas is moeilijk te bepalen welke combinatie het meest effectief is. Alle 128 mogelijke combinaties van deze zeven activiteiten blijken namelijk daadwerkelijk in de onderzoeksdata voor te komen, waardoor het aantal respondenten per combinatie klein is (34 gemiddeld; slechts vijf combinaties komen bij meer dan 100 respondenten voor). Het is weinig zinvol om bij zulke kleine groepen de percentages uitvallers te vergelijken, omdat zij daartoe onvoldoende representatief zijn.³

In plaats daarvan voegen we de twee combinaties samen die het vaakst voorkomen⁴, om zo toch een voldoende robuuste groep te vormen. In Tabel 21 bouwen we stap voor stap een combinatie op tot in totaal zes activiteiten – een combinatie die in de onderzoeksdata 570 maal voorkomt. Alleen de nadruk in LOB op vervolgcities om zelfstandig te oriënteren, laten we hier achterwege.

In Tabel 21 zien we zo concreet wat het resultaat is in termen van doorstuderen vs. uitval wanneer steeds meer LOB-activiteiten worden gestapeld. Daarbij onderscheiden we per stap telkens drie groepen respondenten:

- Een groep die alle activiteiten in de combinatie kreeg aangeboden.

³ In eerdere rapporten op basis van de Startmonitor werd vaak met behulp van zgn. logistische regressie een optimale set van variabelen gevormd die tot op zekere hoogte kan voorspellen welke studenten doorstuderen of uitvallen. Deze methode is hier niet bruikbaar, omdat LOB-activiteiten alleen niet voldoende zijn om studiesucces vs. studieuitval te voorspellen. Zo'n voorspellende set voor studiesucces valt wel te maken als uit een breder palet aan variabelen kan worden geput, zoals bv. binding, vo-prestaties, gebruikte voorlichting, intake in ho, etc.

⁴ Dit blijken de volgende twee combinaties te zijn: 273 respondenten gaven aan alle zeven activiteiten te hebben gehad en 297 respondenten hadden alle activiteiten gehad behalve de nadruk op vervolgcities om je zelfstandig verder te kunnen oriënteren. Door dit laatste gegeven buiten beschouwing te laten, ontstaat een groep van 570 respondenten die in ieder geval alle zes overige activiteiten heeft gehad.

- Een groep die de activiteiten in de combinatie deels wel en deels niet kreeg aangeboden.
- Een groep die geen van de activiteiten in de combinatie kreeg aangeboden.

Tabel 21 *Voorbeeld: Studiesucces en studieuitval bij combinaties van belangrijke LOB-activiteiten (rij-%)*

LOB-activiteiten		Studeert door	Valt uit	n
Totale groep		72	28	4375
Ouders betrekken	Activiteit niet	70	30	1465
	Activiteit wel	74	26	2909
Ouders betrekken + LOB vroeg	Geen van deze activiteiten	64	36	720
	Activiteiten deels	72	28	1493
	Al deze activiteiten	75	25	2161
Ouders betrekken + LOB vroeg + Indiv. Gesprek	Geen van deze activiteiten	63	37	342
	Activiteiten deels	71	29	2387
	Al deze activiteiten	76	24	1646
Ouders betrekken + LOB vroeg + Indiv. gesprek + Voorlichting ho & sf	Geen van deze activiteiten	57	43	229
	Activiteiten deels	71	29	2913
	Al deze activiteiten	77	23	1232
Ouders betrekken + LOB vroeg + Indiv. gesprek + Voorlichting ho & sf + Gast sprekers	Geen van deze activiteiten	56	44	193
	Activiteiten deels	72	28	3289
	Al deze activiteiten	78	22	892
Ouders betrekken + LOB vroeg + Indiv. gesprek + Voorlichting ho & sf + Gast sprekers + Motivatie toelichten	Geen van deze activiteiten	54	46	146
	Activiteiten deels	72	28	3659
	Al deze activiteiten	81	19	570

De uitval in de totale onderzoeksgroep is 28 procent. Indien we in de eerste stap het verschil bekijken tussen studenten waarvan de ouders wel en niet bij de LOB betrokken waren, dan blijkt – zoals we eerder in Tabel 19 zagen – het verschil in uitval 4 procent te zijn (26% tegen 30%). Voegen we een tweede LOB-aspect toe, namelijk het vroeg beginnen met LOB, dan wordt het verschil tussen de groep met beide activiteiten en de groep met geen van beide groter: 11 procent (25% tegen 36%).

Indien op deze manier steeds meer LOB-activiteiten worden toegevoegd, blijkt het verschil in uitval tussen de groep die 'alles' krijgt en de groep die 'niets' krijgt op te lopen tot zelfs 27 procent (19% tegen 46%).

Toch is dit omvangrijke verschil niet waar we in deze laatste paragraaf op willen focussen. In de tabel is namelijk tegelijkertijd zichtbaar dat vooral het aantal studenten in de 'niets'-groep steeds kleiner wordt. De groep met geen enkele van de betreffende activiteiten omvat uiteindelijk slechts 3 procent van de responsgroep. Dit is ook logisch: elke vo-school doet immers wel iets aan LOB.

Dichter bij de realiteit staat daarom de middengroep van studenten die belangrijke activiteiten gedeeltelijk wel en niet krijgt en de winst die daar nog valt te behalen. Zo beschouwd biedt het verschil in uitval van 9 procent tussen de groep die alle activiteiten krijgt (19% uitval) en de groep die een deel van de activiteiten krijgt (28% uitval) een zeer aantrekkelijk perspectief. Het laat zien dat het loont voor scholen die al het een en ander aanbieden aan LOB, om er toch nog een schepje bovenop te doen. Het gaat er blijkbaar niet om die ene doorslaggevende activiteit wel of niet aan te bieden. Juist door een weloverwogen breder pakket samen te stellen van meerdere LOB-activiteiten is een afname mogelijk van bijna een derde van de reguliere uitval.

5.4 Conclusie

Het maken van een goede studiekeuze is een complex proces waarin veel, heel veel factoren een rol kunnen spelen: aanleg, inzet en motivatie, begeleiding, persoonlijke omstandigheden, studievaardigheden, persoonlijkheid, voorlichting en intake, integratie, aansluiting, et cetera. Als de studiekeuze niet uitpakt zoals gehoopt, kunnen daar bij verschillende studenten daarom ook zeer diverse redenen en oorzaken voor worden aangewezen. In de meeste gevallen echter, zo weten we uit de Startmonitor, is de hoofdreden dat de keuze zelf 'gewoon' niet de juiste was en studenten een opleiding zijn begonnen waar ze toch geen echte binding mee hebben. Als we vroege studieuitval in het hoger onderwijs willen voorkomen, is de grootste slag daarom te maken door studenten te helpen de kwaliteit van hun keuze te verbeteren.

In dat licht kan werken aan een nog betere LOB in het vo een belangrijke bijdrage leveren aan de vermindering van studieuitval, maar niet de enige. In de eerste plaats is goede voorlichting en begeleiding in het keuzeproces niet alleen een taak van het voortgezet maar ook van het hoger onderwijs. In de tweede plaats is zoals gezegd een verkeerde keuze niet voor alle uitvallers de hoofdreden.

Het aangeboden pakket aan LOB-activiteiten alleen kan dan ook niet volstaan om bijvoorbeeld te voorspellen welke studenten de juiste keuze maken en welke niet. Het aanbod aan LOB biedt ook zeker geen garantie dat studenten de juiste keuze maken. In dit onderzoek blijkt dat zelfs van de studenten die een 'ideaal' pakket aan LOB-activiteiten kregen aangeboden, nog steeds één op de vijf binnen een jaar stopt met de gekozen studie. Kortom, de opbrengst van een goede LOB heeft zijn grenzen.

Toch moeten we uit dit onderzoek ook concluderen dat het aanbod aan LOB wel een aanzienlijk verschil kan maken. De één vijfde die uitvalt na een zeer compleet LOB-pakket is namelijk altijd nog beduidend minder dan de 28 procent van de totale groep eerstejaars die in dit onderzoek uitvalt. Dat komt immers neer op een vermindering in uitval met bijna een derde. Kortom, goede LOB kan geen garantie zijn voor een succesvolle studiekeuze, maar het vergroot de kansen daarop beslist.

Bijlage A Uitgebreide tabellen uit hoofdstuk 4

Tabel 22 Heb je een of meerdere individuele gesprekken gehad bij je oude school om jou te begeleiden bij je loopbaanoriëntatie en studiekeuze? (%)

	Havo	Vwo	Man	Vrouw	Hbo	Wo	Totaal
Nee	33	30	32	31	32	30	31
Ja, één keer	31	27	28	31	30	28	29
Ja, meerdere keren	36	43	40	38	38	42	39

Tabel 23 In welk schooljaar heb je een of meerdere individuele gesprekken gehad bij je oude school? (%)

	Havo	Vwo	Man	Vrouw	hbo	wo	Totaal
Alleen in het laatste schooljaar	32	25	28	29	31	25	29
Alleen vóór het laatste schooljaar	6	7	6	7	6	7	6
Door de jaren heen	29	38	34	33	31	37	33

Tabel 24 Met wie heb je dit gesprek / deze gesprekken gehad? (%)

	Havo	Vwo	Man	Vrouw	Hbo	Wo	Totaal
Met de decaan	55	59	56	58	56	58	57
Met de mentor	39	41	41	39	39	41	40
Met een vakdocent	11	11	13	9	11	11	11
Met iemand anders	2	2	2	2	2	1	2

Tabel 25 Welke activiteiten heeft jouw oude school georganiseerd in het kader van loopbaanoriëntatie en studiekeuze? (%)

	Havo	Vwo	Man	Vrouw	Hbo	Wo	Totaal
Algemene voorlichting over ho en studiefinanciering	59	64	63	59	59	64	61
Individueel gesprek met decaan	55	59	56	58	56	58	57
(Online) interesse- of competentietest	51	58	49	59	52	57	54
Voorlichting opleidingen en beroepen: gastsprekers	47	59	51	54	48	59	53
Voorlichting opleidingen en beroepen: door school	46	46	49	44	46	46	46
Bezoek met school aan instellingen/bedrijven	45	43	43	45	44	43	44
Individueel gesprek met mentor	39	41	41	39	39	41	40
Profielwerkstuk of stage gebruikt voor oriëntatie	30	24	26	29	29	25	27
Individueel gesprek met vakdocent	11	11	13	9	11	11	11
Speciale trainingen (bv. aanpak studiekeuze)	9	8	8	9	8	8	8
Individueel gesprek met iemand anders	2	2	2	2	2	1	2
Anders	4	4	3	4	4	4	4

Tabel 26 In welk leerjaar heeft jouw school voor het eerst aandacht besteed aan loopbaanoriëntatie en studiekeuze? (%)

	Havo	Vwo	Man	Vrouw	Hbo	Wo	Totaal
Leerjaar 1	2	1	1	2	2	1	1
Leerjaar 2	4	2	3	3	4	2	3
Leerjaar 3	44	38	39	43	43	38	41
Leerjaar 4	41	41	43	39	41	40	41
Leerjaar 5	9	15	13	11	10	15	12
Leerjaar 6	-	4	2	2	0	4	2

Tabel 27 In welk leerjaar heeft jouw school voor het eerst aandacht besteed aan loopbaanoriëntatie en studiekeuze? (%) – Teruggerekend vanaf het eindexamenjaar.

	Havo	Vwo	Man	Vrouw	Hbo	Wo	Totaal
1-vwo	-	1	0	0	0	1	0
1-havo / 2-vwo	2	2	1	2	2	2	2
2-havo / 3-vwo	4	38	18	21	8	38	20
3-havo / 4-vwo	44	41	42	43	44	40	43
4-havo / 5-vwo	41	15	31	27	38	15	29
Examenjaar 5-havo / 6-vwo	9	4	7	6	8	4	7

Tabel 28 Wat vond je van het moment waarop jouw school voor het eerst aandacht besteedde aan loopbaanoriëntatie en studiekeuze? (%)

	Havo	Vwo	Man	Vrouw	Hbo	Wo	Totaal
Te vroeg	17	19	19	17	17	19	18
Precies op tijd	69	72	71	70	69	72	70
Te laat	14	9	10	13	14	9	12

Tabel 29 In welke uren in het lesrooster heeft jouw school aandacht besteed aan loopbaanoriëntatie en studiekeuze? (%)

	Havo	Vwo	Man	Vrouw	Hbo	Wo	Totaal
Tijdens de normale lessen	22	27	27	23	23	28	25
Tijdens mentoruren	71	67	69	69	71	67	69
Buiten de lesuren om	48	59	52	54	49	59	53
Anders	6	5	5	6	6	5	6

Tabel 30 Terugkijkend, aan welke activiteit rondom loopbaanoriëntatie en studiekeuze binnen jouw oude school heb je het meeste gehad? (%)

	Havo	Vwo	Man	Vrouw	Hbo	Wo	Totaal
Individueel begeleidingsgesprek met decaan	23	21	22	22	23	21	22
Voorlichting opleidingen en beroepen: gastsprekers	17	21	17	21	17	21	19
Algemene voorlichting over ho en studiefinanciering	13	15	16	12	13	15	14
(Online) interesse- of competentietest	11	10	9	12	11	11	11
Bezoek met school aan instellingen/bedrijven	11	10	10	11	11	10	10
Individueel begeleidingsgesprek met mentor	9	9	10	8	9	9	9
Voorlichting opleidingen en beroepen: door school	8	7	8	7	8	7	8
Profielwerkstuk of stage gebruikt voor oriëntatie	4	3	3	4	4	3	4
Individueel begeleidingsgesprek met vakdocent	3	3	4	2	3	3	3
Speciale trainingen (bv. aanpak studiekeuze)	1	0	1	1	1	0	1

Tabel 31 Op welke thema's lag de meeste nadruk bij de activiteiten rondom loopbaanoriëntatie en studiekeuze?

	Havo	Vwo	Man	Vrouw	Hbo	Wo	Totaal
Eigen motieven en ambities	1,45	1,63	1,54	1,53	1,47	1,63	1,54
Eigen kwaliteiten, talenten	1,38	1,47	1,46	1,39	1,40	1,46	1,43
Beeld van beroepen en opleidingen	1,19	1,08	1,19	1,09	1,18	1,07	1,14
Vervolgacties om zelfstandig verder te oriënteren	0,73	0,89	0,72	0,88	0,74	0,90	0,81
Hoe omgeving inschakelen bij studiekeuzeproces	0,62	0,53	0,54	0,60	0,61	0,52	0,57

Tabel 32 Heeft je oude school jouw ouders/verzorgers betrokken bij de activiteiten rondom loopbaanoriëntatie en studiekeuze? (%)

	Havo	Vwo	Man	Vrouw	Hbo	Wo	Totaal
Uitgenodigd voor ouderavond/informatiebijeenkomst	56	59	56	59	56	59	57
Toegelicht hoe zij konden helpen bij loopbaankeuzes	18	17	19	15	17	17	17
Specifiek informatiemateriaal voor ouders over loopbaankeuzes	12	11	14	10	12	11	12
Actief betrokken bij voorlichting (bv. als gastspreker)	8	8	8	8	8	8	8
Op een andere manier betrokken	2	2	1	2	2	2	2
Niet betrokken.	34	32	33	33	34	32	33

Tabel 33 Heb je aan het eind van je vooropleiding je motivatie voor je opleidings- en instellingskeuze op school toegelicht? (%)

	Havo	Vwo	Man	Vrouw	Hbo	Wo	Totaal
Nee, ik heb mijn keuze niet toegelicht	51	51	51	51	50	52	51
Ja, ik heb mijn keuze mondeling toegelicht	39	38	40	38	39	37	39
Ja, ik heb mijn keuze schriftelijk toegelicht	17	17	16	18	17	17	17

Tabel 34 Was het toelichten van je keuze op school verplicht? (%; indien keuze toegelicht)

	Havo	Vwo	Man	Vrouw	Hbo	Wo	Totaal
Nee, ik hoefde mijn keuze niet toe te lichten	55	58	60	54	56	59	57
Ja, het toelichten van mijn keuze was verplicht	45	42	40	46	44	41	43

Tabel 35 Vind je al met al dat je in je vooropleiding een intensieve studie- en beroepskeuzebegeleiding hebt gehad om tot een afgewogen keuze te komen? (%)

	Havo	Vwo	Man	Vrouw	Hbo	Wo	Totaal
niet/nauwelijks begeleid	12	10	10	12	11	11	11
weinig begeleid	21	23	21	22	21	23	22
niet veel en niet weinig begeleid	37	35	37	35	37	35	36
intensief begeleid	26	29	28	27	27	28	27
zeer intensief begeleid	4	3	4	4	4	3	4
Gemiddelde score op 5-puntsschaal	2,91	2,92	2,95	2,89	2,92	2,91	2,92

Tabel 36 Ben je al met al tevreden over de studie- en beroepskeuzebegeleiding in je vo-opleiding? (%)

	Havo	Vwo	Man	Vrouw	Hbo	Wo	Totaal
zeer ontevreden	5	5	4	5	5	4	5
ontevreden	16	17	14	18	16	17	16
niet tevreden en niet ontevreden	29	28	28	29	30	27	29
tevreden	37	38	39	36	37	38	37
zeer tevreden	14	12	15	11	13	13	13
Gemiddelde score op 5-puntsschaal	3,39	3,37	3,46	3,31	3,38	3,38	3,38